

Demokratisoituminen 1990-luvun maailmassa

TATU VANHANEN

ABSTRACT
Global Trends of
Democratization in
the 1990s

It is argued in this article that the global trend of democratization is due to similar factors everywhere in the world because of our common human nature. The theory of democratization used in this study claims that democracy emerges when important power resources are so widely distributed that no group is any longer able to establish or maintain its hegemony. The theory is tested by empirical evidence covering 1,139 observation units since the 1850s, but attention is focused on 172 states during the period 1990–1993 in this article. The results show that the degree of resource distribution explains a major part of the variation in the level of democratization. The relationship between the level of democracy and the degree of resource distribution is approximately the same in all parts of the world, although there is some regional variation and although single countries deviate from the general pattern of relationship. The study shows, for example, that we can expect the emergence of new democracies in the Middle East region of Muslim countries, whereas the prospects of democracy seem still to be poor in Sub-Saharan Africa.

Johdanto

Poliittisten järjestelmien hämmästyttävän nopea demokratisoituminen viimeisten 15 vuoden aikana eri puolilla maailmaa tarjoaa haasteen poliittikan tutkijoille. Demokratisoitumisen paine alkoi Latinalaisesta Amerikasta 1980-luvulla, levisi Itä-Euroopan sosialistiseen leiriin 1980-luvun lopulla ja ulottui Afrikkaan 1990-luvun alussa. Miten selittää demokratian voittokulkua maailmassa? Löytyykö demokratisoitumiselle jokin systemaattinen ja teoreettinen selitys vai voidaanko se selittää joillakin tilapäisillä ja sattumanvaraisilla tekijöillä? Ja säilyykö demokraattinen järjestelmä äskettäin demokratisoituneissa maissa vai onko kysymys vain tilapäisestä aallosta, jonka sitä seuraava autokratian aalto pyyhkäisee pois? Tutkimuskysymysten luetteloa voitaisiin jatkaa.

Olen harrastanut poliittisten järjestelmien demokratisoitumisen vertailevaa tutkimusta koko

maailmaa vertailukenttänä käyttäen 1970-luvun alusta lähtien (ks. Vanhanen 1979, 1984, 1990, 1992a; Vanhanen ja Kimber 1994). Luultavasti ratkaisevan virikkeen tälle tutkimusharrastukselle sain S. M. Lipsetin hypoteesista ja tilastollisesta tutkimuksesta, joka liitti demokratian menestymisen kansakunnan korkeaan sosioekonomiseen kehitystasoon ja varallisuuteen (Lipset 1959, 1960). Havaitsin kuitenkin Lipsetin selityksen puutteelliseksi ja rupesin etsimään parempaa teoreettista selitystä demokratialle. Luulen sen löytäneeni darwinilaisesta politiikan tulkinnasta ja siihen perustuvasta demokratian syntyä ja säilymistä koskevasta hypoteesista. Sen mukaan *demokratia syntyy, kun poliittisen vallan lähteinä käytetyt resurssit ovat yhteiskunnassa niin laajalle jakaantuneita, ettei mikään ryhmä kykene enää ylläpitämään hegemoniaa eikä saavuttamaan sitä*. Demokratia on kompromissi enemmän tai vähemmän tasaväkisten ryhmien välillä, joi-

den on pakko tyytyä vallan jakamiseen, kun mikään ryhmä ei enää kykene alistamaan kilpailevia ryhmiä. Demokratia on näin ollen tulkintani mukaan enemmänkin seuraus olosuhteiden paikasta kuin vapaasta valinnasta.

Olen testannut demokratian syntyteoriaa ja siitä johdettuja hypoteeseja toistuvasti vertailevilla tutkimuksilla, joissa hypoteettisia käsitteitä »demokratian aste» ja »valtaresurssien jakautumisen aste» on mitattu empiirisillä muuttujilla. Koska olen esitellyt käyttämäni muuttujat monissa aikaisemmissa tutkimuksissa, en ryhdy niitä tässä yhteydessä uudelleen esittelemään ja perustelemaan. Tutkimusten tulokset ovat tukeneet teoriaani demokratian ja yhteiskuntarakenteen välistä riippuvuudesta ja osoittaneet, että pääosa demokratian asteen vaihtelusta voidaan selittää yhteiskuntien välillä valtaresurssien jakautumisteesta olevilla eroilla. Selitysaste on noussut korkeammaksi kuin muissa vastaavanlaisissa vertailevissa tutkimuksissa. Kovin paljon vastaavanlaisia vertailevia tutkimuksia ei tosin ole olemassa, mutta viime vuosien aikana on kuitenkin tehty ja julkaistu useita demokratiaa ja demokratisoitumista koskevia tutkimuksia, jotka tarjoavat vertailukohtia omalle tutkimukselleni (ks. erityisesti Dahl 1989; Diamond 1992; Diamond, Linz ja Lipset 1990; Freedom House Survey Team 1992; Gastil 1988; Hadenius 1992; Held 1992; Huntington 1991; Lipset, Seong ja Torres 1991; Marks ja Diamond 1992; Sorensen 1993; Weikin ym. 1993).

Tarkoitukseni on tässä artikkelissa raportoida parhaillaan tekeillä olevan uuden vertailevan tutkimuksen (Prospects of Democracy in the Contemporary World) alustavia tuloksia ja niiden pohjalta esittää arvioita ja ennusteita demokratian mahdollisuuksista 1990-luvulla maailmassa. Tähän uuteen tutkimukseen olen ottanut mukaan entistä pienempiä valtioita. Mukana ovat kaikki vuonna 1991 itsenäiset valtiot, joiden asukasluvu vuonna 1990 oli vähintään 100.000, ja lisäksi Taiwan (Kiinan tasavalta), jonka status erillisenä valtiona on epäselvä. Vertailun kohteena olevien maiden lukumäärä on 172.

Tässä tutkimuksessa käytän periaatteessa samoja empiirisiä muuttujia kuin aikaisemminkin, mutta eräissä kohdin olen tarkistanut muuttujien operatiivisia määritelmiä. Demokratian astetta mitataan kahdella perusmuuttujalla, joina ovat (1) pienempien puolueiden yhteenlaskettu prosentti-

osuus vaaleissa annetuista äänistä (kilpailuaste) ja (2) vaaleissa äänestäneiden prosenttiosuus koko väestöstä (osallistumisaste). Ne on yhdistetty demokratisoitumisen indeksiksi (ID) kertomalla prosenttiosuudet ja jakamalla tulo 100:lla. Valtaresurssien jakautumisen astetta mittaavia selittäviä muuttujia on nyt kuusi: (1) kaupunkiväestön prosenttiosuus, (2) ei-maatalousväestön prosenttiosuus, (3) korkeakouluopiskelijat 100.000 asukasta kohti (muutettu prosentteiksi käyttämällä 100 prosentin tasona 5.000 opiskelijaa 100.000 asukasta kohti), (4) lukutaitoisten prosenttiosuus, (5) perheviljelmien prosenttiosuus maatalousmaan koko pinta-alasta ja (6) ei-maataloudellisten taloudellisten resurssien desentralisoinnin aste. Kuusi selittävää muuttujaa on yhdistetty valtaresurssien jakautumisen indeksiksi (IPR) yhdistämällä ne ensin kolmeksi osaindeksiksi (elinkeinorakenteen hajautumisen indeksi, tiedon jakautumisen indeksi ja taloudellisten valtaresurssien jakautumisen indeksi), jotka mitaavat resurssien jaon kolmea ulottuvuutta, ja kertomalla osaindeksien prosenttiluvut ja jakamalla tulo 10.000:lla. Tässä tutkimuksessa uutuuksena on se, että olen kokeillut erilaisia tapoja yhdistää kuusi muuttujaa indeksiksi. Joissakin vaihtoehtoisissa indeksissä on painotettu rakenteellisen epätasapainon indeksillä (ISI), mikä on tarkoitettu mittaamaan kuuden perusmuuttujan tasoeroja, tai köyhyysrajan yläpuolella olevan väestöosan prosenttiosuudella. En käy tässä yhteydessä kuitenkaan tarkemmin esittelemään vaihtoehtoisia indeksejä ja niihin perustuvia tuloksia, sillä toistaiseksi näyttää siltä, että alkuperäinen IPR on yhtä hyvä tai parempi selittävä muuttuja kuin vaihtoehtoiset indeksit.

Demokratian äkillinen läpimurto Itä-Euroopassa antoi minulle aiheen mieltä käyttämäni selittävän indeksin (IPR) tarkoituksenmukaisuutta, sillä vuoden 1980 arvojen perusteella se kykeni ennakoimaan demokratisoitumisen Itä-Euroopassa ainoastaan Puolan ja Jugoslavian osalta (ks. Vanhanen 1984). Myöhemmin havaitsin, että selittävät muuttujani olisivat ennustaneet demokratisoitumista Itä-Euroopassa huomattavasti paremmin, jos olisin käyttänyt niiden yhdistämiseen aritmeettista keskiarvoa tai jos olisin ottanut huomioon muuttujien välisen rakenteellisen epätasapainon (ks. Vanhanen 1991, 1992a; Vanhanen ja Kimber 1994). Jotta voisin vastaisuudessa välttää selittävien muuttujien yhdistämistavasta joh-

tuvia ennustevirheitä, olen tässä uudessa tutkimuksessa kokeillut vaihtoehtoisilla tavoilla muodostettuja selittäviä indeksejä, mutta perusselittäjänä käytän edelleen alkuperäistä valtaresurssien jakautumisen indeksiä (IPR), koska uusien indeksien selitysvaikutus koko aineistossa ei ylitä IPR:n selitysvaikutusta ja koska kaikki vaihtoehtoiset indeksit ovat erittäin vahvassa korrelaatioissa keskenään.

Korrelaatio- ja regressioanalyysi

Tässä 1990-luvun 172 valtiota koskevassa analyysissä selittävien muuttujien arvot ovat 1990-luvun alusta, joskin kahden viimeisen muuttujan osalta on jouduttu käyttämään runsaasti myös vanhempaa informaatiota. Demokratian astetta mittaavien poliittisten muuttujien arvot koskevat tilannetta vuoden 1991 lopussa. Rajoitun tässä raportissa kahteen keskeiseen muuttujaan, joihin ovat demokratisoitumisen indeksi (ID) ja valtaresurssien jakautumisen indeksi (IPR). Niiden välistä riippuvuutta olen mitannut korrelaatiokerroimella ja regressioanalyysillä, joka palauttaa korrelaatiokerroimen ilmaiseman keskimääräisen riippuvuuden yksityisten valtioiden tasolle ja osoittaa, missä yksityisissä maissa demokratisoitumisen aste oli vuoden 1991 lopussa suunnilleen regressioyhtälön ennustamalla tasolla, missä se oli huomattavasti korkeampi ja missä huomattavasti alempi. Residuaalit tarjoavat perustan demokratian tulevaisuutta koskeville ennusteille. Suuret positiiviset residuaalit viittaavat demokratian tason alentumiseen, kun taas suuret negatiiviset residuaalit osoittavat, että yhteiskunnalliset rakennetekijät edellyttäisivät demokratian korkeampaa tasoa.

Korrelaatio- ja regressioanalyysit on suoritettu erikseen 172 valtion vertailuryhmässä ja laajemmassa vertailuryhmässä, jossa ovat mukana myös kaikki aikaisempien tutkimusteni vuosikymmenittaiset havaintoyksiköt, jolloin havaintoyksikköjen lukumäärä ajanjaksolla 1850–1991 on 1,139. Suuren pitkittäissuuntaisen vertailuryhmän käyttö saattaa olla teoreettisesti perustellumpaa, koska se tasoittaa tilapäisten poikkeamien aiheuttamaa vaihtelua. Korrelaatiokerroin ID:n ja IPR:n välillä on 0.806 pitkittäissuuntaisessa 1,139 tapauksen vertailuryhmässä ja 0.764 poikkileikkauksellisessa 172 valtion ryhmässä. Edel-

lisessä tapauksessa selitysprosentti on 65 ja jälkimmäisessä 58. Korrelaatioanalyysin tulokset tukevat olettamusta siitä, että pääosa demokratian asteen vaihtelusta voidaan tilastollisesti selittää yhdellä ainoalla valtaresurssien jakautumista mittaavalla indeksillä.

Koska teoriani mukaan ihmisluonto muodostaa vakion, johon poliittisen käyttäytymisen säännönmukaisuudet perustuvat, otaksun demokratisoitumisen tapahtuvan kaikkialla maailmassa suunnilleen samanlaisissa olosuhteissa eli tilanteissa, jossa valtataistelussa käytetyt resurssit ovat niin laajalle jakautuneita, ettei mikään ryhmä kykene enää ylläpitämään hegemonista asemaa. Tämän hypoteesin testaaminen edellyttää demokratioiden erottamista ei-demokratioista. Olen tutkimuksessani määritellyt demokratian minimitasoin sillä tavoin, että kun pienempien puolueiden osuus ylittää 30 prosenttia, vaaliosallistumisen aste 15 prosenttia ja demokratisoitumisen indeksi (ID) 5 indeksipistettä, poliittisen järjestelmän katsotaan täyttävän demokratian vähimmäisvaatimukset. Jos maa on minkä tahansa kynnyskriteerin alapuolella, se jää ei-demokratioiden joukkoon. Jos ID ja IPR olisivat täysin samassa mittakaavassa, pitäisi maan demokratisoitua niin pian kuin sen IPR ylittää 5 indeksipistettä, koska ID:n arvon eli demokratisoitumisen asteen otaksutaan riippuvan valtaresurssien jakautumisen asteesta (IPR). Näin ollen teoreettinen regressioyhtälö olisi $Y = 1.0X + 0$. Tosiasiasa nämä kaksi muuttujaa eivät ole täysin samassa mittakaavassa, mutta niiden mittakaavat poikkeavat vain verraten vähän toisistaan. Sen vuoksi teoreettista IPR:n 5 indeksipisteen tasoa voidaan pitää keskimääräisenä kynnyksenä, jonka ylittämisen jälkeen maan pitäisi demokratisoitua. Mutta koska ID ja IPR eivät ole täydellisessä korrelaatioissa keskenään ja koska kumpaankin muuttujaan sisältyy mittaustilastovirheitä, olen määritellyt siirtymäkynnykseksi IPR:n siirtymätason, jolla maan pitäisi demokratisoitua. Pitkittäissuuntaisessa 1,139 havaintoyksikön vertailuryhmässä IPR:n siirtymätaso ulottuu 3.5 pisteestä 6.5 IPR indeksipisteeseen. Poikkileikkauksellisessa 172 valtion vertailuryhmässä siirtymätaso on alempi, sillä 1990-luvun alussa demokratian ID-kynnyksen ylittäminen näyttää tapahtuneen keskimääräisesti alemmalla IPR-tasolla kuin aikaisemmin. IPR:n siirtymätaso on määritelty 1.5 IPR indeksipisteestä 5 pisteeseen. Näissä kahdessa vertai-

luryhmässä tosiasialliset regressioyhtälöt ovat seuraavat:

1,139 havaintoyksikköä: $Y = 0.741X + 1.341$

172 maata: $Y = 0.675X + 3.304$

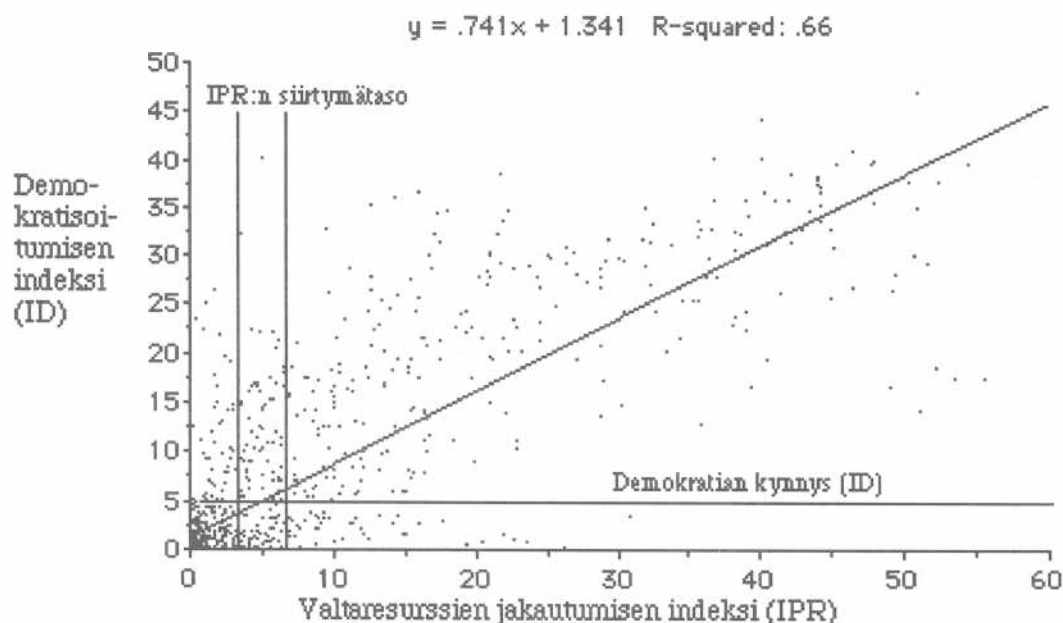
Tutkimushypoteesin mukaan IPR:n siirtymätason yläpuolella olevien maiden pitäisi olla demokratioita ja siirtymätason alapuolella olevien maiden ei-demokratioita. Joidenkin maiden kohdalla kahteen edellä esitettyyn regressioyhtälöön perustuvat ennusteet poikkeavat toisistaan sen takia, että IPR:n siirtymätasot ovat vain osaksi päällekkäiset. Tässä artikkelissa esitettävät ennusteet perustuvat lähinnä pitkittäissuuntaiseen 1,139 havaintoyksikön regressioyhtälöön.

Valaisen ensin regressioanalyysin tuloksia näissä vertailuryhmissä kahdella kuviolla, joista näkyy yksityisten havaintoyksikköjen sijoittuminen suhteessa regressiosuoraan, demokratian kynnykseen (ID 5.0) ja edellä määriteltyihin IPR:n siirtymätasoihin. Kuvioista saa summittaisen käsityksen selvästi poikkeavien tapausten sijainnista ja suhteellisesta määrästä. Kuvio 1 osoittaa, että valtaosa vuosikymmenittäisistä havaintoyksiköistä on hypoteesin mukaisesti verra-

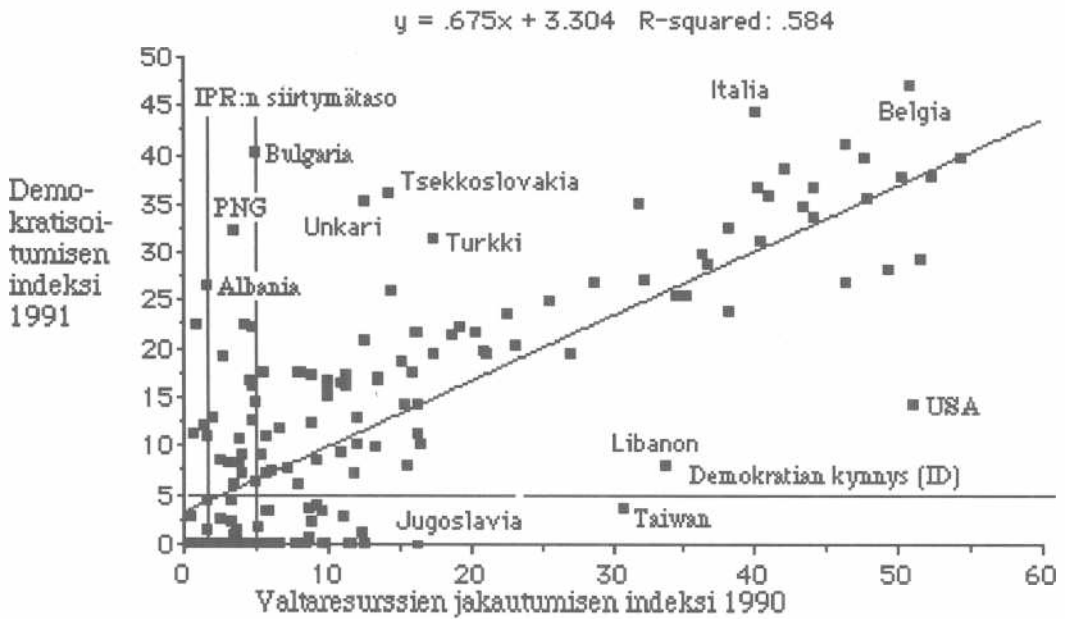
ten lähellä regressiosuoraa, vaikka poikkeamia on kumpaankin suuntaan. Kuvion vasemmassa laidassa ovat poikkeukselliset demokratioita, joissa poliittinen järjestelmä demokratisoitui (ylitti 5.0 ID indeksipistettä), vaikka IPR:n arvo oli vielä siirtymätason (3.5) alapuolella. Oikealla alareunassa ovat ID:n 5.0 pisteen alapuolella ja IPR:n siirtymätason yläpuolella (6.5) olevat poikkeukselliset ei-demokratioita, jotka hypoteesin vastaisesti eivät olleet onnistuneet ylittämään demokratian kynnystä. Kuvio 2 antaa selvemmän kuvan tilanteesta vuoden 1991 lopussa. Kuvioon on merkitty myös joidenkin kauimpana regressiosuorasta olevien maiden nimet. Hypoteesin kannalta poikkeavia tapauksia tässäkin kuviossa ovat maat, jotka ovat ylittäneet demokratian kynnyksen IPR:n siirtymätason alapuolella tai ovat jääneet ei-demokratioiksi IPR:n siirtymätason yläpuolella. Kuvioista on helppo havaita, että osa niistä poikkeaa regressiosuorasta vain verraten vähän.

Regressioanalyysin yksityiskohtaisten tulosten esittelyssä rajoitun 1,139 havaintoyksikön vertailuryhmässä saatuihin tuloksiin. Ne on esitetty 1990-luvun 172 valtion osalta taulukossa 1. Sii-

Kuvio 1. ID:n (Y muuttuja) ja IPR:n (X muuttuja) välisen regressioanalyysin tulokset 1,139 havaintoyksikön vertailuryhmässä 1850–1991.

Kuvio 2. ID:n ja IPR:n välisen regressioanalyysin tulokset 172 valtion poikkileikkauksellisessa vertailuryhmässä 1990–91.

nä maat on jaettu seitsemään alueelliseen ryhmään. Kunkin ryhmän sisällä maat on lueteltu aakkosjärjestyksessä (englanninkielisten nimien mukaan). Taulukossa esitetään jokaisen maan osalta ID:n tosiasiallinen arvo vuonna 1991, IPR:n arvo 1990 ja regressioanalyysin tuloksiin perustuva ID:n ennustettu arvo (Y-estimaatio) ja residuaali eli ID:n tosiasiallisen arvon ja ennustetun arvon välinen erotus.

Taulukko 1 osoittaa, kuinka tarkoin demokration aste yksityisissä maissa seurasi ID:n ja IPR:n keskimääräistä riippuvuutta ajanjaksolla 1850–1991 ilmaisevaa regressiosuoraa vuonna 1991. Regressioyhtälöön perustuva ennuste on ollut sitä tarkempi mitä pienemmäksi residuaali on jäänyt. Positiiviset residuaalit osoittavat demokratisoitumisen asteen olleen odotettua korkeamman ja negatiiviset residuaalit odotettua alhaisemman. Pieniin residuaaleihin ei kannata kiinnittää huomiota, koska muuttujien välisen riippuvuuden epätäydellisyys tekee täsmällisen ennustamisen mahdottomaksi. Pienten ja suurten residuaalien rajaksi olen määritellyt arvionvaraisesti 10.0 ID indeksipistettä. Tätä rajaa käyttäen voimme erottaa 172 valtion joukosta ne maat, joiden demo-

kratisoitumisen aste 1991 poikkesi eniten regressiosuorasta positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Taulukossa 2 on luettelo tällä perusteella eniten poikkeavista maista, joita on kaikkiaan 26.

Suuria positiivisia residuaaleja on 18 ja suuria negatiivisia residuaaleja 8. Yleisenä tutkimushypoteesista johtuvana ennusteena on, että suuret positiiviset residuaalit ennakoivat demokratisoitumisen asteen alenemista ja suuret negatiiviset residuaalit sen nousua. On kuitenkin huomattava, että vain osa näistä 26 maasta on demokratiaa koskevan tutkimushypoteesin kannalta poikkeavia maita, sillä useimmat niistä ovat hypoteesin mukaisia demokratioita (ID yli 5.0 ja IPR yli 6.5). Suuret residuaalit kuitenkin viittaavat tiettyyn epätasapainoon. Sen vuoksi lyhyet kommentit ovat paikallaan.

Euroopan suurten positiivisten residuaalien maista viisi (Albania, Bulgaria, Tsekkoslovakia, Unkari ja Venäjä) ovat entisiä sosialistisia maita, joissa demokration läpimurto aiheutti epätasapainon ID:n ja IPR:n välille. Näissä maissa käynnissä oleva siirtyminen markkinatalouteen ja tuotantovälineiden yksityisomistukseen voi veraten nopeasti nostaa IPR:n arvoja, jolloin on

Taulukko 1. Tulokset regressioanalyysistä (ID riippuvana muuttujana ja IPR selittävänä muuttujana) 1,139 vuosikymmenittäisen havaintoyksikön (1850–1991) vertailuryhmässä 1990-luvun alun 172 valtion osalta.

Valtio	ID-91	IPR-90	Residuaali	Y-estimaatio
Eurooppa ja Pohjois-Amerikka				
1 Albania	26.4	1.7	23.8	2.6
2 Armenia	17.2	8.9	9.3	7.9
3 Itävalta	36.6	40.4	5.3	31.3
4 Belgia	47.1	50.9	8.1	39.0
5 Bulgaria	40.3	5.0	35.3	5.0
6 Belarus	9.0	4.1	4.6	4.4
7 Kanada	29.1	51.7	-10.5	39.6
8 Kroatia	11.2	16.3	-2.2	13.4
9 Kypros	26.9	28.7	4.3	22.6
10 Tsekkoslovakia	36.0	14.3	24.1	11.9
11 Tanska	39.7	47.8	3.0	36.7
12 Eesti	9.9	13.4	-1.4	11.3
13 Suomi	36.5	44.3	2.3	34.2
14 Ranska	26.9	46.5	-8.9	35.8
15 Georgia	12.5	4.9	7.5	5.0
16 Saksa	38.4	42.1	5.9	32.5
17 Kreikka	35.0	31.9	10.0	25.0
18 Unkari	35.2	12.7	24.5	10.7
19 Islanti	37.8	52.3	-2.3	40.1
20 Irlanti	25.4	35.3	-2.1	27.5
21 Italia	44.2	40.2	13.1	31.1
22 Latvia	8.4	9.3	0.2	8.2
23 Liettua	12.3	8.9	4.4	7.9
24 Luxemburg	34.7	43.5	1.1	33.6
25 Makedonia	7.2	11.9	-3.0	10.2
26 Malta	29.9	36.4	1.6	28.3
27 Moldova	6.0	3.5	2.1	3.9
28 Alankomaat	37.8	50.3	-0.8	38.6
29 Norja	40.9	46.4	5.2	35.7
30 Puola	19.4	17.4	5.2	14.2
31 Portugali	21.2	17.5	6.9	14.3
32 Romania	14.4	5.1	9.3	5.1
33 Venäjä	16.0	4.9	11.0	5.0
34 Slovenia	21.5	16.3	8.1	13.4
35 Espanja	31.2	40.5	-0.1	31.3
36 Ruotsi	39.7	54.4	-1.9	41.6
37 Sveitsi	23.7	38.2	-5.9	29.6
38 Turkki	31.4	17.5	17.1	14.3
39 Ukraina	22.4	4.2	17.9	4.5
40 Iso-Britannia	33.6	44.3	-0.6	34.2
41 Yhdysvallat	14.1	51.1	-25.1	39.2
42 Jugoslavia	0	16.3	-13.4	13.4
Latinalainen Amerikka ja Karibian meren alue				
43 Argentina	27.0	32.3	1.7	25.3
44 Bahamas	19.3	27.1	-2.1	21.4
45 Barbados	23.5	22.7	5.3	18.2
46 Belize	16.0	11.3	6.3	9.7
47 Bolivia	16.4	11.0	6.9	9.5
48 Brasilia	26.0	14.5	13.9	12.1
49 Chile	24.9	25.7	4.5	20.4
50 Kolumbia	7.8	15.6	-5.1	12.9

51	Costa Rica	21.6	20.4	5.1	16.5
52	Kuuba	0	4.4	-4.6	4.6
53	Dom. Tasavalta	16.6	13.6	5.2	11.4
54	Ecuador	18.5	15.2	5.9	12.6
55	El Salvador	9.2	11.8	-0.9	10.1
56	Guatemala	9.0	5.4	3.7	5.3
57	Guyana	7.6	7.3	0.9	6.7
58	Haiti	0	5.2	-5.2	5.2
59	Honduras	17.6	7.9	10.4	7.2
60	Jamaica	14.1	15.4	1.4	12.7
61	Meksico	10.1	16.5	-3.5	13.6
62	Nicaragua	16.6	10.0	7.9	8.7
63	Panama	21.6	16.1	8.3	13.3
64	Paraguay	7.3	6.1	1.4	5.9
65	Peru	17.6	15.9	4.5	13.1
66	St. Lucia	17.0	13.5	5.7	11.3
67	St. Vincent	12.9	12.0	2.7	10.2
68	Suriname	17.2	11.3	7.5	9.7
69	Trinidad ja Tobago	19.3	21.2	2.3	17.0
70	Uruguay	25.4	34.5	-1.5	26.9
71	Venezuela	20.3	23.3	1.7	18.6

Keski-Aasia, Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka

72	Afganistan	0	2.5	-3.2	3.2
73	Algeria	3.4	5.8	-2.2	5.6
74	Azerbaidzan	8.1	3.1	4.5	3.6
75	Bahrain	0	11.7	-10.0	10.0
76	Egypti	2.1	8.9	-5.8	7.9
77	Iran	0.6	8.7	-7.2	7.8
78	Irak	0	8.5	-7.6	7.6
79	Israel	35.9	41.0	4.2	31.7
80	Jordania	2.2	19.4	-13.5	15.7
81	Kazakhstan	1.5	3.8	-2.7	4.2
82	Kirgistan	2.5	2.6	-0.8	3.3
83	Kuwait	0	9.7	-8.5	8.5
84	Libanon	7.8	33.9	-18.7	26.5
85	Libya	0	7.8	-7.1	7.1
86	Marokko	3.7	9.3	-4.5	8.2
87	Oman	0	2.8	-3.4	3.4
88	Qatar	0	11.5	-9.9	9.9
89	Saudi Arabia	0	8.0	-7.3	7.3
90	Syyria	10.1	12.0	-0.1	10.2
91	Tadjikistan	12.0	1.4	9.6	2.4
92	Tunisia	2.6	11.2	-7.0	9.6
93	UAE	0	5.8	-5.6	5.6
95	Uzbekistan	4.5	1.7	1.9	2.6
96	Jemen	7.0	4.0	2.7	4.3

Saharan eteläpuolinen Afrikka

97	Angola	0	2.4	-3.1	3.1
98	Benin	12.9	2.0	10.1	2.8
99	Botswana	7.0	5.7	1.4	5.6
100	Burkina Faso	2.6	0.6	0.8	1.8
101	Burundi	0	1.0	-2.1	2.1
102	Kamerun	0	5.6	-5.5	5.5
103	Kap Verde	8.1	3.9	3.9	4.2
104	Keski-Afrikan Tas.	2.2	3.3	-1.6	3.8
105	Tsad	0	2.1	-2.9	2.9

106	Comoros	8.6	2.6	5.3	3.3
107	Congo	0	5.8	-5.6	5.6
108	Norsunluurannikko	1.6	5.2	-3.6	5.2
109	Djibouti	0	2.8	-3.4	3.4
110	Päiväntasaajan Guinea	0.2	3.5	-3.7	3.9
111	Etiopia	0	2.6	-3.3	3.3
112	Gabon	6.0	8.0	-1.3	7.3
113	Gambia	10.9	1.7	8.3	2.6
114	Ghana	0	6.7	-6.3	6.3
115	Guinea	0	1.7	-2.6	2.6
116	Guinea-Bissau	0	2.0	-2.8	2.9
117	Kenia	0	4.0	-4.3	4.4
118	Lesotho	0	4.4	-4.6	4.6
119	Liberia	0	3.1	-3.6	3.6
120	Madagaskar	11.0	5.7	5.4	5.6
121	Malawi	0	1.7	-2.6	2.6
122	Mali	0	1.6	-2.5	2.5
123	Mauritania	0	3.4	-3.9	3.9
124	Mauritius	20.8	12.7	10.1	10.7
125	Mosambik	0	1.5	-2.5	2.5
126	Namibia	16.8	4.6	12.1	4.7
127	Niger	0	1.1	-2.2	2.2
128	Nigeria	0	5.2	-5.2	5.2
129	Rwanda	0	1.1	-2.2	2.2
130	Sao Tome ja P.	6.4	5.1	1.3	5.1
131	Senegal	4.5	3.3	0.7	3.8
132	Sierra Leone	0	1.9	-2.7	2.7
133	Somalia	0	1.6	-2.5	2.5
134	Etelä-Afrikka	3.6	8.7	-4.2	4.2
135	Sudan	0	1.6	-2.5	2.5
136	Swasimaa	0	4.0	-4.3	4.3
137	Tansania	0.4	3.7	-3.7	4.1
138	Togo	0	3.2	-3.7	3.7
139	Uganda	0	1.8	-2.7	2.7
140	Zaire	0	6.3	-6.0	6.0
141	Zambia	3.4	5.9	-2.3	5.7
142	Zimbabwe	0.8	3.5	-3.1	3.9

Etelä-Aasia

143	Bangladesh	19.0	2.7	15.7	3.3
144	Bhutan	0	0.9	-2.0	2.0
145	India	17.6	5.6	12.1	5
146	Malediivit	1.2	12.5	-9.4	10.6
147	Myanmar	0	9.8	-8.6	8.6
148	Nepal	22.3	1.0	20.2	2.1
149	Pakistan	10.7	3.9	6.5	4.2
150	Sri Lanka	15.5	10.1	6.7	8.8

Itä-Aasia ja Kaakkois-Aasia

151	Brunei	0	8.0	-7.3	7.3
152	Kambodza	0	0.5	-1.7	1.7
153	Kiina	0	3.4	-3.9	3.9
154	Indonesia	3.2	9.6	-5.3	8.5
155	Japani	28.6	36.8	0.0	28.6
156	Pohjois-Korea	0	1.4	-2.4	2.4
157	Etelä-Korea	32.5	38.3	2.8	29.7
158	Laos	0	3.2	-3.7	3.7
159	Malesia	14.9	10.1	6.1	8.8

160	Mongolia	17.5	8.1	10.2	7.3
161	Filippiinit	14.1	16.4	0.6	13.5
162	Singapore	19.8	21.0	2.9	16.9
163	Taiwan	3.5	30.9	-20.7	24.2
164	Thaimaa	0	12.6	-10.7	10.7
165	Vietnam	0	2.6	-3.3	3.3

Tyynen valtameren alue

166	Australia	35.4	47.9	-1.4	36.8
167	Fidzi	0	11.5	-9.9	9.9
168	Uusi-Seelanti	28.1	49.5	-9.9	38.0
169	Papua-Uusi Guinea	32.3	3.5	28.4	3.9
170	Salomonin saaret	11.2	0.7	9.3	1.9
171	Vanuatu	22.0	4.8	17.1	4.9
172	Länsi-Samoa	11.7	6.7	5.4	6.3

Taulukko 2 ID:n ja IPR:n regressiosuorasta (1850–1991) eniten poikenneet maat 1991.

Positiiviset residuaalit suurempia kuin 10.0	Negatiiviset residuaalit suurempia kuin -10.0
--	---

1. Eurooppa ja Pohjois-Amerikka

Albania	Kanada
Bulgaria	Yhdysvallat
Tsekkoslovakia	Jugoslavia
Kreikka	
Unkari	
Italia	
Venäjä	
Turkki	

2. Latinalainen Amerikka ja Karibian meren alue

Brasilia
Honduras

3. Keski-Aasia, Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka

Bahrain
Libanon

4. Saharan eteläpuolinen Afrikka

Benin
Mauritius
Namibia

5. Etelä-Aasia

Bangladesh
Intia
Nepali

6. Itä-Aasia ja Kakkois-Aasia

Mongolia
Taiwan (Kiinan tasavalta)
Thaimaa

7. Tyynen valtameren alue

Papua Uusi Guinea
Vanuatu

mahdollista saavuttaa parempi tasapaino poliittisen vallan jakautumisen ja valtaresurssien jakautumisen välillä demokratian asteen alentumatta. Kreikassa, Italiassa ja Turkissa demokraattisella järjestelmällä on ollut vaikeuksia, vaikka järjestelmän säilyminen ei ole vaarassa. Italiassa käynnissä oleva vaalijärjestelmän uudistus saattaa johtaa puoluehajaannuksen vähenemiseen ja ID:n tason alentumiseen, jolloin saavutetaan parempi tasapaino. Brasiliassa ja Hondurasissa kilpailuaste näyttää olevan selvästi korkeampi kuin IPR edellyttää, mutta IPR on jo riittävän korkea demokraattisen kilpailun ylläpitämiseen. Beninin tapauksessa demokraattisen järjestelmän sortuminen on hyvin mahdollista ja odotettavaa IPR:n alhaisen tason (2.0) takia. Mauritiuksella ja myös Namibialla on paremmat sosiaaliset edellytykset demokratian ylläpitämiseen, joskin Namibian kohdalla IPR (4.6) on vasta saavuttanut siirtymätason. Kolmessa Etelä-Aasian maassa (Bangladesh, Intia ja Nepali) ja kahdessa Tyynen valtameren valtiossa (Papua Uusi Guinea ja Vanuatu) demokratisoitumisen aste on huomattavasti odotettua korkeampi. Joissakin niissä, erityisesti Bangladeshissa ja Nepalissa, demokratian sosiaalinen pohja on yhä hyvin heikko. Kolmen muuan maan sosiaalisissa rakenteissa voi olla demokratiaa lujittavia tekijöitä, joita käyttämäni selittävät muuttajat eivät ole kyenneet ottamaan riittävästi huomioon.

Suurten negatiivisten residuaalien maista Kanada ja Yhdysvallat ovat vakiintuneita demokraatioita, joissa epätasapaino aiheutuu toisaalta IPR:n poikkeuksellisen korkeasta tasosta ja toisaalta enemmistövaalijärjestelmästä ja siihen liittyvästä alhaisesta osallistumisasteesta (etenkin

Yhdysvallat). Jugoslaviassa suuret negatiiviset residuaalit ennustivat demokratisoitumista 1960-luvulta lähtien. Demokratisoituminen lähti lopulta käyntiin vuodesta 1990 ja saavutti tynkä-Jugoslavian liittovaltiotason vuonna 1992. Bahrain on yksi Arabian niemimaan öljyvaltioista, joissa suuret öljytulot ovat muuttaneet sosiaalisia rakenteita ja nostaneet IPR:n tasolle, jolla demokratisoitumisen pitäisi tapahtua. Ennusteenani onkin, että demokratisoitumisen paine tulee tällä alueella kasvamaan, vaikka en voi ennustaa, milloin demokratian läpimurto tapahtuu. Libanonin suuri negatiivinen residuaali on seurausta pitkään jatkuneesta sisällissodasta. Tasapaino palautuu rauhantilan saavuttamisen jälkeen. Mongolian kohdalla negatiivisen residuaalin voidaan odottaa pienentyvän seurauksena käynnissä olevasta siirtymisestä markkinatalouteen ja yksityisomistukseen. Taiwan (Kiinan tasavalta) oli 1991 suurin negatiivinen poikkeama. Sen kohdalla demokratisoitumisen viivästyminen selittyy maan poikkeuksellisilla olosuhteilla. Vallanpitäjänä on näihin aikoihin asti ollut Kiinasta Taiwanille siirtynyt Kuomintang-puolue ja kiinalainen vähemmistö, mutta nyt Taiwanissa on käynnissä vallan siirto taiwanilaiselle enemmistölle ja samalla poliittisen järjestelmän demokratisoituminen. Otaksun ID:n arvon nousevan nopeasti IPR:n edellyttämälle tasolle. Thaimaalla oli 1991 poikkeuksellisen suuri negatiivinen residuaali sotilasvallankaappauksen takia. Sen jälkeen maa on uudelleen siirtynyt siviilihallintoon ja demokratioiden joukkoon.

Taulukossa 1 esitetystä informaatiosta nähdään suoraan, mitkä maat vuonna 1991 olivat tutkimushypoteesin mukaisesti demokratioita tai ei-demokratioita ja mitkä maat olivat tutkimushypoteesin vastaisesti demokratioita tai ei-demokratioita. Yhteenveto tästä informaatiosta esitetään taulukossa 3, jossa 172 valtiota on ristiin-

taulukoiu tutkimushypoteesin edellyttämiin luokkiin demokratian ja IPR:n siirtymätason mukaisesti.

Taulukosta 3 nähdään, että 73 maata oli tutkimushypoteesin mukaisesti demokratioita (IPR yli 6.5) ja 33 maata ei-demokratioita (IPR alle 3.5) ja että tutkimushypoteesin vastaisesti (IPR alle 3.5) 21 maata oli ylittänyt demokratian ID-kynnyksen ja 9 maata oli hypoteesin vastaisesti (IPR yli 6.5) jäänyt ei-demokratioiden kategoriaan. IPR:n siirtymätasolla olevien 36 maan osalta poliittisen järjestelmän luokkaa ei voitu ennustaa tutkimushypoteesin perusteella, koska IPR:n siirtymätasolla maa voi yhtä hyvin olla demokratia kuin ei-demokratia. Tosiasiassa 19 näistä maista oli demokratian kynnyksen yläpuolella ja 17 alapuolella. Tulokset tukevat esitettyä tutkimushypoteesia, koska lähes 80 prosenttia maista oli hypoteesin mukaisesti joko demokratioita tai ei-demokratioita. Tutkimushypoteesin mukaisen maiden osalta yleisenä ennusteena on, että ne pysyvät lähitulevaisuudessakin demokratioina tai ei-demokratioina, jos valtaresurssien jakautumisen asteessa (IPR) ei tapahdu merkittäviä muutoksia. Tässä yhteydessä en käy yksityiskohtaisemmin tarkastelemaan muutosten mahdollisuutta yksityisissä maissa. Vuoden 1991 jälkeen joidenkin maiden luokka on vaihtunut demokratisoitumisen tai demokratian asteen alenemisen takia. IPR:n siirtymätasolla olevien 36 maan osalta ennusteena on, että kaikissa näissä maissa voimme odottaa kamppailua poliittisen järjestelmän luonteesta. Niissä on voimakasta painetta demokratiaan, mutta toisaalta autokraattisilla pyrkimyksilläkin on yhä edelleen tukea yhteiskuntarakenteissa. Jos IPR:n nousu jatkuu, voimme odottaa demokratian kynnyksen ylittämistä tai demokratian lujittumista, jos taas sen nousu pysähtyy tai kääntyy laskuun, demokratian mahdollisuudet vastaavasti vähenevät.

Taulukko 3. Demokratiat ja ei-demokratiat ristiintaulukoituina IPR:n siirtymätason perusteella kolmeen kategoriaan 172 valtion poikkileikkauksellisessa ryhmässä 1991.

Poliittinen järjestelmä	IPR yli 6.5		IPR 3.5–6.5		IPR alle 3.5	
	N	%	N	%	N	%
Demokratiat	73	77.7	19	52.8	9	21.4
Ei-demokratiat	21	22.3	17	47.2	33	78.6
Yhteensä	94	100.0	36	100.0	42	100.0

Taulukko 4. ID:n ja IPR:n välisen regressioanalyysin (1950–1991) perusteella poikkeavat demokratiat ja ei-demokratiat 1991.

Poikkeavat demokratiat IPR alle 3.5	Poikkeavat ei-demokratiat IPR yli 6.5
Albania	Jugoslavia
Azerbaidzan	Bahrain
Tadzikistan	Egypti
Benin	Iran
Komoros	Irak
Gambia	Jordania
Bangladesh	Kuwait
Nepali	Libya
Salomonin saaret	Marokko
	Qatar
	Saudi Arabia
	Tunisia
	Ghana
	Etelä-Afrikka
	Malediivit
	Myanmar (Burma)
	Brunei
	Indonesia
	Taiwan (Kiinan tasavalta)
	Thaimaa
	Fiji

Hypoteesin ja tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimpia ovat hypoteesin kanssa ristiriidassa vuonna 1991 olleet 30 maata. Miten niiden poikkeavuutta olisi tulkittava? Miksi jotkut maat ovat ylittäneet demokratian kynnyksen odotettua aikaisemmin ja miksi jotkut toiset maat ovat jääneet kynnyksen alapuolelle siitä huolimatta, että IPR on ylittänyt siirtymätason ylärajan. Ovatko ne pitkäaikaisia poikkeamia vai ainoastaan tilapäisiä poikkeamia, jotka jonkin ajan kuluttua katoavat? Hypoteesin kanssa ristiriidassa olevat 30 maata on lueteltu taulukossa 4.

Aloitetaan poikkeavista demokratioista, joita on lukumääräisesti vähemmän kuin poikkeavia ei-demokratioita. Valtaresurssien alhaisen jakautumisasteen (IPR) perusteella niiden olisi pitänyt olla ei-demokratioita vuonna 1991. Albania on taloudellisesti vähiten kehittynyt ja köyhin Itä-Euroopan entisistä sosialistisista maista. Muun Itä-Euroopan vanavedessä myös Albanian poliittinen järjestelmä demokratisoitui 1991, vaikka sen IPR oli vain 1.7. Minun ennusteeni on, että demokraattisen järjestelmän sosiaalinen perusta lujittuu Albaniassa markkinatalouteen ja yksi-

tyisomistukseen siirtymisen myötä ja että demokratia säilyy. Azerbaidzan ja Tadzikistan ovat entisestä Neuvostoliitosta lohjenneita itsenäisiä maita, joissa ensimmäiset presidentit valittiin demokraattisilla vaaleilla, mutta kummassakin maassa vaaleilla valitut presidentit on sittemmin kukistettu ja maat ovat pudonneet ei-demokratioiden luokkaan. Länsi-afrikkalainen Benin ylitti demokratian kynnyksen kirkkaasti 1991 pidetyissä vaaleissa ja maa on säilynyt demokratioiden joukossa, vaikka siellä onkin ollut jo yksi sotilasvallankaappauksen yritys. Benin on aito poikkeama. IPR:n alhainen taso ennustaa demokraattisen järjestelmän sortumista. Komoroksen pieni saarivaltio oli vielä 1991 kilpailuasteen perusteella demokratian kynnyksen alapuolella, vaikka ID (8.6) olikin kynnyksen yläpuolella. Demokratian sosiaalisen perustan heikkouden takia demokraattisten instituutioiden sortuminen on mahdollista ja jopa todennäköistä. Gambia on pitkään ollut poikkeavana demokratiana, joskin sen demokratiaa on leimannut enemmistönä olevaan heimoryhmään nojaavan puolueen (Kansan edistyksellinen puolue) pysyvä hegemonia (60–70 % äänistä). Selityksenä demokratian säilymiselle voi olla, että hallitseva puolue pystyy jatkuvasti voittamaan vaalit sille edullisen heimorakenteen ansiosta. Bangladeshissa on sen itenäistymisestä lähtien käyty kamppailua demokratiasta vaihtelevalla menestyksellä. Vuoden 1991 parlamenttivaaleissa maa ylitti selvästi demokratian kynnyksen, mutta väestön köyhyyden ja monien valtaresurssien keskittymisen takia demokratian sosiaalinen pohja on yhä siinä määrin heikko, ettei demokratian säilymistä voi pitää lähelläkään varmana. Alhainen IPR ennustaa paluuta autokraattisempaan järjestelmään. Nepal on samanlainen poikkeava tapaus. Myös se ylitti demokratian kynnyksen vuoden 1991 parlamenttivaaleissa. Nämä kaksi äärimmäisen köyhää maata osoittavat, että korkea varallisuuden taso ei ole välttämättömänä edellytyksenä demokratialle. Salomonin saaret on Gambian tapaan ollut pitkään poikkeavana demokratiana. Sen kohdalla selitys demokratian menestykseen epäedulliselta näyttävissä sosiaalisissa olosuhteissa saattaa löytyä demokraattisen hallinnon saamasta voimakkaasta ulkomaalaisesta taloudellisesta ja sotilaallisesta tuesta (Englanti). Salomonin saarilla ei ole omaa armeijaa, joka voisi kaapata valvan siviilihallitukselta. Gambia on ollut Senega-

lin sotilaallisessa suojelussa. Näiden kahdeksan maan tarkastelu osoittaa, että kahdessa niistä on jo tapahtunut alhaisen IPR-tason ennustama demokratian sortuminen ja kolmas (Komoros) on epäselvä tapaus. Muut viisi maata ovat edelleen hypoteesin vastaisesti demokratioita.

Poikkeavien ei-demokratioiden suhteen yleisenä ennusteena on, että korkea IPR-taso johtaa niissä demokratisoitumiseen. Onko se todella odotettavissa? Aloitetaan jo tapahtuneista demokratisoitumisista. Jugoslavia (1992), Iran (1993), Marokko (1993), Ghana (1992), Thaimaa (1992) ja Fiji (1992) ovat hypoteesin mukaisesti ylittäneet demokratian kynnyksen ja lakanneet olemasta poikkeavia tapauksia. Taiwan (Kiinan tasavalta) on lähellä demokratian kynnyksen lopullista ylittämistä ja Etelä-Afrikassa demokratisoitumisen odotetaan tapahtuvan keväällä 1994.

Jäljelle jää 13 poikkeavaa ei-demokratiaa. Niistä peräti 9 on Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan islamilaisia maita. Näin ollen analyysin yhtenä mielenkiintoisimpana tuloksena on IPR arvoihin perustuva ennuste, jonka mukaan demokratisoitumisen yhtenä polttopisteena lähitulevaisuudessa tulisi olemaan arabimaailma. Monet tutkijat ovat esittäneet epäilyksiä demokraattisen poliittisen järjestelmän ja islamilaisuuden yhteensopivuudesta, mutta minun täytyy tilastollisen analyysini tulosten perusteella ennustaa demokratisoitumista useimmissa Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan islamilaisissa valtioissa. Tosiasiassa demokratisoituminen on jo alkanut monissa tämän alueen valtioissa. Edellä on mainittu demokratian alarajan ylittäneet Iran ja Marokko. Niiden lisäksi Jemen ylitti kynnyksen 1993 ja Libanon on ollut pitkään demokratia. Syyria on lähellä demokratian kynnystä. Tässä esillä olevista poikkeavista ei-demokratioista Egypti ja Tunisia, joissa on pidetty monipuoluevaaleja, ovat matkalla demokratiaan, samoin kuin Jordania, joka syksyn 1993 parlamenttivaaleissa otti uuden askeleen demokratiaan. Algeriassa sen sijaan demokratisoitumisyritys epäonnistui vuodenvaihteessa 1992–1993. Arabian niemimaan valtioissa (Bahrain, Kuwait, Qatar ja Saudi Arabia) autokraattisten hallitusjärjestelmien tukena on öljyvarojen hallinta, mutta toisaalta öljytulojen ansiosta tiedon taso on noussut väestön keskuudessa ja myös muut valtaresurssit jakautuneet entistä laajemmalle, mikä kaivaa maata autokraattisten järjestelmien alta. Minun argumenttinani on, että koska

ihmisluontoon liittyvät käyttäytymisen perusmallit ovat samoja kaikissa ihmispopulaatioissa, on perusteltua otaksua, että demokratia puhkeaa esiin suunnilleen samanlaisissa sosiaalisissa ympäristöoloissa kulttuureissa muuten esiintyvistä eroista riippumatta. Demokratisoitumista islamilaisissa maissa koskeva ennusteeni testaa tätä demokratian syntyä koskevan teoriansi perusolettamusta. Demokratisoitumisen historia osoittaa sen levinneen maailman kaikkiin osiin kaikkien kulttuurien ja rotujen keskuuteen. Islamissa voi olla piirteitä, jotka ehkäisevät demokratisoitumista, mutta en usko niiden olevan riittävän voimakkaita demokratisoitumisen pysäyttämiseen, jos olosuhteet muuttuvat edelleen demokratialle edulliseen suuntaan. Demokratian kannalta haitallisena piirteenä islamilaisissa maissa on käsitykseni mukaan erityisesti moniavioisuus, sillä se on suurimittaisena ja laillistettuna mahdollista vain autokraattisessa järjestelmässä (vrt. Betzig 1986). Naisten kasaantuminen harvojen käsiin edustaa valtaresurssien jakautumisen yhtä muotoa.

Muut neljä poikkeavaa ei-demokratiaa ovat Etelä- ja Kaakkois-Aasian maita. Malediivit on hyvin pieni saarivaltio, jossa demokratian tosiasiallinen aste saattaa olla jonkin verran korkeampi kuin mittarini osoittavat. Myanmarissa eli Burmassa demokratisoitumisen epäonnistuminen liittyy etnisiin sisällissotiin, jotka ovat pitäneet armeijan poikkeuksellisen vahvana. Bruneissa sulttaanin yksinvalta nojaa hänen hallinnassaan oleviin öljyvaroihin, joihin maan talous perustuu, mutta samoin kuin Arabian niemimaan sheikki-valtioissa, öljytulojen tuoman varallisuuden hajaantuminen monille ja tiedon tason kohoaminen kaivavat maata sulttaanin yksinvallan alta. Poikkeustila on ollut voimassa vuodesta 1962. Indonesia on demokratisoitumisen puolitiessä. Se saattaa ottaa lopullisen askeleen demokratiaan, kun vuodesta 1966 lähtien valtaa pitänyt kenraalipresidentti Suharto joutuu vanhenemisen takia väistymään tai kun hänet syrjäytetään.

Alueelliset erot demokratisoitumisessa

Vaikka demokratia on levinnyt maailmaan kaikkiin osiin, se ei ole levinnyt tasaisesti. Demokratian ydinalueella Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa melkein kaikki maat ovat jo omaksuneet demokraattisen poliittisen järjestelmän, kun sen sijaan Afrikassa useimmat maat ovat yhä ei-de-

mokratioita. Demokratian alueellisessa levinneisyydessä olevien suurten erojen vuoksi jotkut ovat otaksuneet, että demokratia olisi vain eurooppalaiseen kulttuuripiiriin sopiva poliittinen järjestelmä ja että sen suositteluun muihin kulttuureihin kuuluville kansoille olisi kulttuurimperialismia. Tähän 'edistykseksi' pidettyyn ajatuskulkuun sisältyy kuitenkin huomattomasti hyvin rasistinen oletus, jonka mukaan vapaus sopii vain valkoisille eurooppalaisille, kun sen sijaan muut rodut ovat onnellisempia jonkinasteisessa poliittisessa orjuudessa, kunhan vain hallitsijat kuuluvat samaan kansaan. Minun darwinilaisen tulkintani mukaan ihmisten käyttäytyminen seuraa samoja perusmalleja rodusta ja kulttuurista riippumatta. He alistuvat autokraattiseen hallintoon vain silloin, kun ovat ympäristöolojen vuoksi liian heikkoja vaatimaan vapautta ja yhdenvertaisuutta. Niin pian kuin olosuhteet muuttuvat suotuisaksi eli poliittisessa valtataistelussa sanktioina käytettävät resurssit jakautuvat riittävän laajalle, he nousevat autokraattisia hallitsijoita vastaan ja vaativat vapautta ja valtaa ja perustavat instituutioita, jotka vakiinnuttavat yhdenvertaisuuteen perustuvan vallanjaon ja laillisen kilpailun vallasta ja siihen liittyvistä henkilökohtaisista ja ryhmäeduista.

Demokratian alueellisessa levinneisyydessä olevat erot eivät perustu ensisijaisesti ihmisluonnossa tai kulttuureissa oleviin eroihin, vaan sosiaalisissa ympäristöoloissa oleviin eroihin. Valaisen tätä väitettä taulukolla 5, jossa on esitetty demokratisoitumisen indeksin (ID) ja valtaresurssien jakautumisen indeksin (IPR) aritmeettiset keskiarvot seitsemässä alueellisessa ryhmässä.

Taulukosta 5 on helppo havaita, että demokratisoitumisen keskimääräisessä asteessa on todella

suuria alueellisia eroja, jotka ulottuvat Saharan eteläpuolisen Afrikan 2.8 indeksipisteestä Euroopan ja Pohjois-Amerikan 25.9 indeksipisteeseen, mutta erot valtaresurssien jakautumisen indeksin (IPR) keskiarvoissa ovat samaa suuruusluokkaa. Näin ollen vahvin selitys demokratian esiintymisen alueellisiin eroihin löytyy todellakin demokratian kannalta relevanttien sosiaalisten ympäristöolojen vaihtelusta, jota IPR mittaa. Afrika on demokratian edellytysten kannalta heikointa aluetta ja Eurooppa vahvinta. Toisaalta taulukko 5 osoittaa, ettei demokratian asteen alueellinen vaihtelu selity kokonaan IPR:n vaihtelulla, sillä Etelä-Aasiassa ja Tyynen valtameren alueella ID:n keskiarvo on selvästi korkeampi kuin IPR:n keskiarvo, kun taas Keski-Aasian, Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan ryhmässä samoin kuin Itä-Aasian ja Kaakkois-Aasian ryhmässä IPR:n keskiarvo on huomattavasti korkeampi kuin ID:n keskiarvo. Näin ollen osa demokratian asteen vaihtelusta jää selittymättä IPR:n vaihtelulla. Selittämättä jäävä osa demokratian asteen vaihtelusta saattaa joltain osin johtua alueellisten kulttuuritekijöiden vaihtelusta, mutta myös valtaresurssien jakautumiseen vaikuttavista alueellisista tekijöistä, joita ei ole otettu huomioon käyttämissäni mittareissa.

Samaa ilmiötä voimme tarkastella toisesta näkökulmasta vertaamalla regressioanalyysien tuottamien residuaalien aritmeettisiä keskiarvoja seitsemässä alueellisessa ryhmässä. Residuaalien keskiarvot ovat taulukossa 6.

Taulukko 6 paljastaa samansuuntaiset alueelliset erot kuin mitkä tulevat esille taulukossa 5. Residuaalien perusteella demokratisoitumisen keskimääräinen taso on etenkin Etelä-Aasiassa ja Tyynen valtameren alueella selvästi ennakoitua

Taulukko 5. Demokratisoitumisen indeksin (ID) 1991 ja valtaresurssien jakautumisen indeksin (IPR) 1990 alueelliset aritmeettiset keskiarvot 172 valtion vertailuryhmässä.

Alueellinen ryhmä	N	ID-1991	IPR-1990	Erotus
Eurooppa ja Pohjois-Amerikka	42	25.9	27.0	-1.1
Latinalainen Amerikka ja Karibian meren alue	29	15.9	15.4	0.5
Keski-Aasia, Lähi-itä ja Pohjois-Afrika	25	5.0	9.5	-4.5
Saharan eteläpuolinen Afrika	46	2.8	3.7	-0.9
Etelä-Aasia	8	10.8	5.8	5.0
Itä-Aasia ja Kaakkois-Aasia	15	8.9	13.5	-4.6
Tyynen valtameren alue	7	20.1	17.8	2.3
172 valtion keskiarvo		12.6	13.7	-1.1

Taulukko 6. ID:n ja IPR:n välisen regressioanalyysin tuottamien residuaalien alueelliset keskiarvot 172 valtion vertailuryhmässä 1991.

Alueellinen ryhmä	N	Residuaalien keskiarvo
1. Regressioyhtälö perustuu 172 valtion vertailuryhmään 1990–1991		
Eurooppa ja Pohjois-Amerikka	42	4.4
Latinalainen Amerikka ja Karibian meren alue	29	2.2
Keski-Aasia, Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	25	-4.7
Saharan eteläpuolinen Afrikka	46	-3.0
Etelä-Aasia	8	3.6
Itä-Aasia ja Kaakkois-Aasia	15	-3.5
Tyynen valtameren alue	7	4.8
Keskiarvo		0
2. Regressioyhtälö perustuu 1,139 havaintoyksikön vertailuryhmään 1850–1991		
Eurooppa ja Pohjois-Amerikka	42	4.6
Latinalainen Amerikka ja Karibian meren alue	29	3.1
Keski-Aasia, Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	25	-3.3
Saharan eteläpuolinen Afrikka	46	-1.3
Etelä-Aasia	8	5.1
Itä-Aasia ja Kaakkois-Aasia	15	-2.4
Tyynen valtameren alue	7	5.6
Keskiarvo		1.1

korkeampi, kun taas Lähi-idän islamilaisella vyöhykkeellä sekä Itä-Aasiassa ja Kaakkois-Aasiassa se on odotettua alempi. Residuaalien keski-arvojen perusteella voimme odottaa demokratian asteen nousua Lähi-idän islamilaisella alueella, mutta myös muualla Afrikassa sekä Itä-Aasiassa ja Kaakkois-Aasiassa. Toisaalta Etelä-Aasia on aluetta, jossa demokratian nykyinen taso on odotettua paljon korkeampi ja jossa sen vuoksi demokratioiden sortumiset ovat mahdollisia, vaikka eivät väistämättömiä, sillä Bangladeshia ja Nepalia lukuunottamatta IPR on alueen muissa demokratioissa siirtymätasolla tai sen yläpuolella (Sri Lanka).

Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on ollut selittää demokratisoitumista ja sen alueellista vaihtelua maailmassa ja tehdä ennusteita demokratian säilymisestä ja mahdollisuuksista maailman eri osissa. Demokratian selittämisen osalta johtopäätöksenäni on tähänkin tutkimukseen perustuvan empiirisen analyysin pohjalta väite, jonka mukaan demokratian asteen vaihtelu selittyy pääosaltaan (58–65 prosenttia) valtaresurssien jakautumisen

asteessa yhteiskuntien välillä olevilla eroilla. Darwinilainen politiikan tulkinta, jota olen laajemmin käsitellyt muissa yhteyksissä (ks. esim. Vanhanen 1992b), tarjoaa teoreettisen selityksen empiirisesti testatun riippuvuussuhteen esiintymiselle ja universaalisuudelle. Selittämättä jäänyt demokratian asteen vaihtelun osa (35–42 prosenttia) johtuu monista tekijöistä, joiden tarkka selvittäminen ei näytä mahdolliselta. Osa selittämättä jääneestä vaihtelusta johtunee siitä, että käyttämäni empiiriset muuttujat mittaavat vain puutteellisesti teoreettisia käsitteitä ja että niissä on mittausvirheitä. Osa selittämättä jääneestä vaihtelusta voi johtua siitä, että sekä demokraattisten instituutioiden luonteesta että poliittisesti merkittävien valtaresurssien luonteesta on paikallista vaihtelua, jota kaikkiin maihin samalla tavalla sovellettavat indikaattorit eivät voi ottaa huomioon. Osa selittämättä jääneestä demokratian asteen vaihtelusta voidaan luultavasti johtaa erilaisiin historiallisiin, institutionaalisiin ja kulttuurillisiin tekijöihin, jotka vaihtelevat maasta toiseen. Ja lopulta osa selittämättä jääneestä vaihtelusta johtuu politiikkaan aina liittyvistä sattumanvaraisista tekijöistä, joiden joukkoon voidaan lukea poliittisten johtajien persoonalliset ominai-

suudet ja heidän tekemänsä valinnat. Tällä katsauksella tuntemattomiksi jääneisiin tekijöihin olen halunnut tähdentää sitä, että demokratisoitumista ja sen vaihtelua ei voida kaikilta osiltaan selittää systemaattisilla ja tunnetuilla tekijöillä. Monet rajoittavat tekijät huomioon ottaen saavutettu selitysaste on hyvin korkea.

Ennusteeni demokratian säilymisestä ja mahdollisuuksista eri maissa perustuvat ID:n ja IPR:n väliseen vahvaan riippuvuuteen, joka on pysynyt suunnilleen samanlaisena ainakin 1850-luvulta lähtien. Sen pohjalta olen määritellyt IPR:n siirtymätason, jolla valtaresurssien jakautumisen aste on noussut niin korkeaksi, että aikaisemmin vallankäytöstä syrjäytetyt väestöryhmät kykenevät organisoitumaan ja esittämään vaatimuksiaan poliittisista oikeuksistaan, vallasta ja valtaan liittyvien etujen uudelleenjaosta. Tällä tavoin syntyy paine demokratisempaan poliittiseen järjestelmään, ja jos taloudelliset, henkiset ja muut valtaresurssit jakautuvat yhä laajemmalle, autokraattisen hallitusjärjestelmän ylläpito käy yhä vaikeammaksi ja lopulta, ehkä pitkänkin kamppailun jälkeen, päädytään kompromissiin vallan jakamisesta. Se merkitsee demokraattisen järjestelmän omaksumista. Tähän asti maailman kaikissa osissa demokratisoituminen on tapahtunut keskimääräisesti tämän kaavan mukaisesti. Sen vuoksi rohkenen odottaa, että samaa kaavaa seurataan myös lähitulevaisuudessa. Tämä empiirisesti havaittu säännönmukaisuus tekee mahdolliseksi demokratisoitumisen summittaisesti oikeaan osuvan ennakoimisen. Tulevaisuutta ei voida koskaan ennustaa varmuudella, koska tässäkin tapauksessa ei etukäteen ole mahdollista tietää, miten valtaresurssien jakautumisen aste muuttuu eri maissa ja mitä uusia merkittäviksi osoittautuvia valtaresursseja syntyy. Nämä varaukset huomioon ottaen keskeisiä ennusteitani ovat: (1) demokratia säilyy ja vakiintuu Itä-Euroopan entisissä sosialistisissa maissa ja myös Euroopan puoleisen Neuvostoliiton raunioille syntyneissä uusissa itsenäisissä valtioissa, (2) demokratia säilyttää latinalaisessa Amerikassa 1980-luvulla saavuttamansa asemat, vaikka yksityisiä ja väliaikaisia takaiskujakin voi tulla (3) demokratia voittaa uutta alaa erityisesti Lähi-idän islamilaisessa maailmassa, (4) Saharan eteläpuolisessa Afrikassa demokraattisten järjestelmien perustaminen on yhä erittäin vaikeaa ja monissa maissa demokratisoituminen epäonnistuu, (5)

Etelä-Aasiassa demokraattiset järjestelmät voivat joutua vaikeuksiin erityisesti Bangladeshissa ja Nepalissa, (6) Itä-Aasiassa paine demokratiaan kasvaa erityisesti Kiinassa ja Indonesiassa ja (7) Tyynen valtameren pienissä saarivaltioissa ulkopuolinen tuki auttaa demokraattisten järjestelmien säilymistä.

LÄHTEET

- Betzig, Laura L. (1986): *Despotism and Differential Reproduction: A Darwinian View of History*. Aldine, New York.
- Chilcote, Ronald H. ym. (1992): *Transitions from Dictatorship to Democracy: Comparative Studies of Spain, Portugal, and Greece*. Crane Russak, New York.
- Dahl, Robert A. (1989): *Democracy and its Critics*. Yale University Press, New Haven and London.
- Diamond, Larry (1992): Economic development and democracy reconsidered. Teoksessa Gary Marks ja Larry Diamond (toim.), *Reexamining Democracy: Essays in Honor of Seymour Martin Lipset*. Sage Publications, Newbury Park.
- Diamond, Larry; Linz, Juan J. ja Lipset, S. M. (toim.) (1990): *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*. Lynne Rienner Publishers, Boulder & London.
- Freedom House Survey Team (1992): *Freedom in the world: Political rights and civil liberties 1991-92*. Freedom House, New York.
- Gastil, Raymond D. (1988): *Freedom in the World: Political Rights & Civil Liberties, 1987-1988*. Freedom House, New York.
- Hadenius, Axel (1992): *Democracy and Development*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Held, David (toim.) (1992): *Prospects for Democracy*, Political Studies, Vol. XL, special issue. Blackwell Publishers, Norwich.
- Huntington, Samuel P. (1991): *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. University of Oklahoma Press, Norman and London.
- Lipset, Seymour Martin (1959): Some social requisites of democracy: economic development and political legitimacy. *The American Political Science Review* 53: 1, 69-105.
- Lipset, Seymour Martin (1960): *Political Man: The Social Bases of Politics*. Doubleday, New York.
- Lipset, Seymour Martin; Seong, Kyoung-Ryung ja Torres, John Charles (1991): A comparative analysis of the social requisites of democracy. Julkaisematon paperi. The Hoover Institution ja Stanford University.
- Marks, Gary ja Diamond, Larry (toim.) (1992): *Reexamining Democracy: Essays in Honor of Seymour Martin Lipset*. Sage Publications, Newbury Park.
- Sorensen, Georg (1993): *Democracy and Democratization: Processes and Prospects in a Changing World*. Westview Press, Boulder.

- Vanhanen, Tatu (1979): *Power and the Means of Power: A Study of 119 Asian, European, American, and African States, 1850–1975*. University Microfilms International, Ann Arbor.
- Vanhanen, Tatu (1984): *The Emergence of Democracy: A Comparative Study of 119 States, 1850–1979*. The Finnish Society of Sciences and Letters, Helsinki.
- Vanhanen, Tatu (1990): *The Process of Democratization: A Comparative Study of 147 States, 1980–88*. Crane Russak, New York.
- Vanhanen, Tatu (1991): Structural imbalance as an explanation for the collapse of hegemonic regimes in Eastern Europe. Paperi esitetty ECPR:n konferenssissa Essexin yliopistossa 22–28.3.
- Vanhanen, Tatu (1992a): Social constraints of democratization. Teoksessa Tatu Vanhanen (toim.), *Strategies of Democratization*. Crane Russak, Washington.
- Vanhanen, Tatu (1992b) *On the Evolutionary Roots of Politics*. Sterling Publishers, New Delhi.
- Vanhanen, Tatu ja Kimber, Richard (1994): Predicting and explaining democratization in Eastern Europe. Teoksessa Geoffrey Pridham ja Tatu Vanhanen (toim.), *Democratization in Eastern Europe; Domestic and International Perspectives*. Routledge, London (painossa).
- Wekkin, Gary D. ym. (toim.) (1993): *Building Democracy in One-Party Systems: Theoretical Problems and Cross-Nation Experiences*. Connecticut: Praeger, Westport.